

Зиза О.О., Бадіца А.В.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті розглянуто напрямки державного регулювання приватного сектору України. Здійснено обґрунтування поняття «приватний сектор». Проведено порівняльний аналіз державного регулювання приватного сектору у європейських країнах і у вітчизняній економіці. Досліджено основні тенденції розвитку ринку тютюнових виробів. Проаналізовано вплив окремих заходів державного регулювання приватного сектору на розвиток тютюнової галузі і з економічної, і з соціальної точки зору.

Ключові слова: державне регулювання, приватний сектор, акциз, ринок тютюнових виробів.

Zyza Olena, Baditsa Anton

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky**STATE REGULATION OF THE PRIVATE SECTOR OF UKRAINE**

Summary. The article deals with the directions of private sector state regulation of Ukraine. The "private sector" concept has been substantiated. A comparative analysis of the private sector state regulation in European countries and in the domestic economy was conducted. The main development tendencies of the tobacco products market are investigated. The individual measures influence of private sector state regulation on the development of the tobacco industry from the economic and social point of view is analyzed.

Keywords: state regulation, private sector, excise, tobacco market.

Постановка проблеми. Національна стратегія збалансованого розвитку України як програма дій для реалізації економічних реформ вимагає створення інноваційної моделі економіки. Економічна політика, на етапі перетворень, залишає первинність за реалізацією інноваційного підходу в системі державного регулювання. Такий підхід забезпечить соціальне зростання та сталість економіки країни.

Зміна пріоритетів державної політики України спрямована на удосконалення механізмів державного управління, відповідно до європейських стандартів, розширення мережі приватного сектору шляхом зменшення частки державної власності в господарській діяльності та інтенсифікації створеного виробництва. Сучасна економічна реальність потребує важелів збалансованості співпраці держави та приватного сектору, їх соціальної орієнтованості.

За даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України у 1 півріччі 2018 року частка державного сектору у складі економіки – 13,6%. У 2017 вона складала 9,4%, у 2016 році – 11,1% [12].

Отже, частка державного сектору у економіці порівняно незначна, проте саме держава має важелі впливу на її ефективне функціонування.

Вони спрямовані на розв'язання існуючих протиріч між:

- встановленням стандартів державою та роботою стратегії підприємством;
- реалізацією стратегії галузевими організаціями та врахуванням попиту та пропозиції компанії державою;
- потребою у високорозвиненій гнучкій економіці та недостатньо ефективно регульованим соціально орієнтованим підприємством;
- існуючими приватними формами власності та механізмом державного втручання;

– державним регулюванням ринків так званих "достойних" і "недостойних" благ та порушенням суверенітету споживача.

Таким чином, ефективність державного регулювання дозволить суб'єктам приватного сектору віднайти нові цілі й задачі функціонування, спрямовані на забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема державного регулювання приватного сектору України була предметом дослідження відомих учених і молодих науковців. Питання венчурної діяльності досліджували Р. Боднарчук, Л. Буравльов, О. Гриненко, В. Онищенко, А. Шевцов, Л. Яворська. Проблеми інституціональних відносин та взаємодії держави з приватним сектором досліджували О. Амоша, В. Варнавський, М. Мейер, С.В. Мочерний, Д. Норт, Т. Петрук, Дж. Ходжсон. Роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави розкрив Ю. Вілкул, С.М. Павлюк.

Вчені стверджують, що держава повинна вважати відноситися до регулювання приватного сектору для збереження конкурентноздатності вітчизняного виробника.

Проте аналіз практичного впровадження окремих інструментів державного регулювання приватного сектору досліджений недостатньо. Тому це і стало метою даного дослідження.

Мета статті. Розкрити сутність приватного сектору як об'єкта державного регулювання. Охарактеризувати здійснення державного регулювання діяльності приватного сектору на прикладі тютюнової галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під державним регулюванням (*англ. State regulation*) розуміємо «форму цілеспрямованого впливу держави через систему економічних, правових і адміністративних методів з метою

забезпечення або підтримки тих чи інших економічних процесів, створення сприятливих умов для розвитку усіх інституціональних одиниць» [10, с. 67-68]. Як програма дій державне регулювання зобов'язує підприємство адаптувати стратегію розвитку до вимог ринку, враховує соціальні орієнтири розвитку сфер життєдіяльності суспільства. Структурні оновлення спрямовані на покращення макро- та мікро- ситуації в країні шляхом урізноманітнення продукції, розширення вибору споживачів.

Стратегічними інструментами державного регулювання є:

- прийняття стандартів;
- державне ліцензування;
- захист і контроль над дотриманням прав власності;
- контроль над дотриманням законів і нормативних актів;
- надання державою грантів та субсидій [17; 18].

Відтак, прийняття стандартів, ринкових або закріплених законодавством встановлює технічні умови економічної діяльності, збільшує темп та обсяги виробництва, визначає напрям майбутніх інновацій. Якість обрання стандартів забезпечує прибуток діяльності.

Ліцензія як нетарифний засіб регулювання надає право суб'єкту господарювання на провадження одного виду діяльності протягом визначеного строку [15]. Зокрема, необхідність ліцензування товару пояснюється необхідністю раціонального використання іноземної валюти, обмеження експорту дефіцитної на внутрішньому ринку продукції. Воно допомагає забезпечити торговельний та платіжний баланс з країною-постачальником.

Права власності як врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження майном охороняється законом. Держава забезпечує стабільність правовідносин

власності (ст. 2) та створює умови для розвитку її форм та захисту: без втручання, з втручанням для вилучення власності, регулювання діяльності, встановлення системи оподаткування.

З огляду на те, що власник повинен реалізувати підприємницьку діяльність без нанесення збитків державі в колі правового статусу, держава має право контролювати дотримання законів і нормативних актів приватним підприємством. Система заходів з організації ефективного управління передбачає постійну співпрацю держави з власником. Представники держави мають право відвідувати об'єкти, робити приписи, порушувати клопотання про заохочення працівників, перевіряти стан виробничого середовища, припиняти роботу підприємства, надавати державну допомогу.

Державна підтримка суб'єктів господарювання у формі грантів та субсидій запобігає економічній конкуренції, створюючи переваги для окремого виду господарської діяльності.

Отже, необхідність державного регулювання на думку Р. Шелл, пов'язана з недосконалістю ринкового механізму, що допоможе розширити повноваження існуючих органів, проте за умови не перешкоджання природному економічному плину речей.

В межах дослідження у таблиці 1 представлено законодавчі акти, що були прийняті в рамках заходів державного регулювання приватного сектору.

Оскільки більшість зазначених законодавчих актів прийняті порівняно нещодавно, а також змінюються за потреби економіки, відповідно вони враховують особливості України і сприяють та сприятимуть ефективному регулюванню приватного сектору.

Підтримка приватного сектору України здійснюється на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Зокрема, в західних країнах (Великобританія, Німеччина, Франція)

Таблиця 1

Законодавчі акти, що регулюють діяльність приватного сектору України

Заходи державного регулювання приватного сектору	Законодавство
прийняття стандартів	Про стандартизацію: Закон України від 15.01.2015 р. № 124-VIII. Редакція: 10.02.2016.
державне ліцензування	Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 28.09.2017 р. № 2145-VIII.
захист і контроль над дотриманням прав власності	Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Редакція: 07.12.2017. Кн. 3. Розд. I. Гл. 23. Конституція України. Ст. 41.
контроль над дотриманням законів і нормативних актів	– Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 25.04.2018 р. 2376-VIII. – Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 р. № 124-VIII. – Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення: Закон України від 22.09.2005 р. № 2899-IV. – Про альтернативні види палива: Закон України від 24.11.2016 р. № 1713-VIII. – Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації: Про змін до Закону України: Закон України від 02.06.2016 р. № 1409-VIII. – Про ціни і ціноутворення: Закон України від 30.01.2018 р. № 5007-VI.
надання державою грантів та субсидій	– Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 3.07.2018 р. № 2481-VIII.

Джерело: сформовано за державними нормативно правовими документами [14; 15; 16]

такі підприємства перебувають у компетенції міністерства економіки, промисловості та торгівлі. Досвід західних країн ілюструє значні обсяги державного фінансування, відсутність податкового режиму для малих підприємств. На відміну від західних країн приватний сектор нашої держави отримує обмежене фінансування. За висновками Світового банку, такий підхід гальмується суперечливістю реформ, нездатністю системи впливати на трансформацію економіки України у нову якість, нову модель зростання. Тоді як в західних державах спрощена процедура обліку та оподаткування прибутку, але ведення бухгалтерського обліку в повному обсязі – є необхідним. Державна реєстрація, сплата податків відбувається відповідно до обсягу виробництва та величини підприємства, на основі декларування індивідуальних доходів. Надання великими підприємствами консультаційної й інформаційної допомоги малим підприємствам за кошти уряду та приватних підприємців, надання пільгових інвестиційних кредитів і субсидій, стимулювання наукових досліджень, механізму податкових пільг забезпечує фінансову самостійність і стабільність підприємства [13].

Таким чином зарубіжний досвід переконує, що для ефективного розвитку приватного сектору в Україні необхідні розвинути державну систему захисту, підтримки бізнесу. Переніши вищезазначене на ринок тютюну, приєднуємося до думки Г.О. Поліщук. Вона зазначає, що показником таких змін буде збільшення кількості виробників тютюну, реалізація власної тютюнової продукції, що вплине на кон'юнктуру ринку, економічне зростання держави, забезпечення зайнятості населення, зміна міжнародного іміджу країни та її місця в бізнес-середовищі.

Проведений аналіз наукових джерел дозволяє виокремити спільне та відмінне в змісті понять «державний сектор економіки» і «приватний сектор». Як об'єкти господарювання вони надають соціально значущі послуги. Проте, відповідність будь-якому сектору залежить від державної або приватної частки акціонерної власності об'єкта, яка переважає [5].

Узагальнюючи наукові підходи до розуміння сутності поняття «сектор економіки», «приватний сектор» обґрунтуємо економічну категорію «приватний сектор економіки» – це неконтрольована державою частина економіки країни. Він включає підприємства різні за формою власності: приватні фірми на власній основі, засновані на кошти громадян та недержавних юридичних осіб і змішані компанії, утворені шляхом приватизації підприємств.

З огляду на проблему дослідження вважаємо за доцільне конкретизувати зміст поняття «державне регулювання приватного сектора». На думку Л. Буравльова – це сукупність заходів і механізмів впливу держави на діяльність підприємства приватної форми власності щодо реалізації державної політики [1].

Розглянемо механізми впливу держави на діяльність приватного підприємства:

1. Відпрацювання концепцій розвитку підприємства шляхом аналізу та прогнозування перспектив вдосконалення виробництва відповідно до потреб споживачів.

2. Визначення основних напрямків діяльності підприємства, стратегії фінансової політики.

3. Реалізація запланованого шляхом практичних дій відповідно до поставлених цілей в межах конструктивного державного контролю.

На вдосконалення механізму державного регулювання мають бути спрямовані такі напрями діяльності:

- дотримання принципів права;
- формування організаційних заходів для створення системи мотивації;
- захист прав споживачів;
- підвищення рівня забезпечення фінансами учасників взаємодії [18].

Усе зазначене вище стосується і тютюнової галузі, яка відноситься до галузей зі швидкою оборотністю коштів. Тому інвестиційна привабливість підприємств на даному ринку порівняно висока і, починаючи з 1993 року, основними гравцями цього ринку є іноземні ТНК, які у результаті приватизації стали власниками тютюнових фабрик. Таким чином цей ринок належить до приватного сектору економіки.

Слід зазначити, що основна продукція галузі, а саме різноманітні тютюнові вироби, є неоднозначною з точки зору охорони здоров'я. Тому в окремих джерелах тютюн та тютюнові вироби називають недостойними благами, екологічно небезпечними для здоров'я. Тому і регулювання державою цієї галузі специфічне.

Враховуючи це, державне регулювання ринку тютюнової продукції здійснюється за такими напрямками, що представлені у табл. 2.

Представлені в таблиці 2 заходи і цілі здійснення державного регулювання досліджуваної галузі частково реалізуються, як от збільшення експорту тютюнової продукції, впровадження захисного тарифного та ліцензійного обмеження тощо. Проте практично не застосовуються важелі для забезпечення зорієнтованості суб'єктів даного виду економічної діяльності на вітчизняну сировину і виробничі потужності задля використання виробничого потенціалу країни. Тому що вихід на такі ринки іноземних інвесторів, пов'язано більше з мінімізацією митних відрахувань та отримання інших прерогатив, а не опікою про зростання економіки, в яку інвестується капітал [8].

У таблиці 3 представлено динаміку переділу часток ринку тютюнових виробів між основними його гравцями.

У таблиці 3 продемонстровано збільшення з 2012 по 2017 рр. кількості виробників тютюнової продукції. Така тенденція обумовлена входом на ринок міжнародних транснаціональних тютюнових корпорацій, що об'єдналися з державними підприємствами.

Статистичний аналіз розвитку тютюнової галузі показав, що підприємства ПрАТ «АТ Тютюнова компанія «В.А.Т.-Прилуки», ПрАТ «Філіп Морріс Україна», ПАТ «Джей ті Інтернешнл Україна», ПрАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна» займають найбільшу частку на українському ринку тютюнової продукції та стабільно утримують позицію протягом 2012–2017 років. Вони виробляють на 0,5% більше від загальноного обсягу тютюнової продукції по Україні. Проте, тютюнові фабрики як «Перша приватна Ману-

Таблиця 2

Державне регулювання тютюнового ринку

Заходи державного регулювання тютюнової галузі	Цілі регулювання тютюнової галузі
1. Сертифікація 2. Ліцензування 3. Акцизи 4. Ввізні мита	– створення рівних умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання; – дотримання міжгалузевої збалансованості; – зорієнтованість на вітчизняну сировину і виробничі потужності задля використання виробничого потенціалу країни; – впровадження захисного тарифного обмеження та ліцензування; – збільшення обсягу виробництва якісної тютюнової продукції шляхом зміни ставки акцизного податку (на якісний товар – менше, неякісний товар – високе оподаткування в ціні реалізації); – перехід на внутрішні джерела фінансування за рахунок доходності; – впровадження ресурсозберігаючих технологій; – створення умов для поєднання банківського, торговельного та промислового капіталів через діяльність агропромислово-фінансових і промислово-фінансових груп; – оновлення матеріально-технічної бази галузі; – стимулювання та захист експорту продукції.

Джерело: створено за даними [4, с. 45]

Таблиця 3

Частка підприємств на ринку тютюнових виробів України за 2012-2017 рр.

Фабрики к-ть виробників	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	10	11	11	9	13	15
1. ПрАТ "А/Т Тютюнова компанія "В.А.Т.-ПРИЛУКИ" Бритіш Американ Тобако Україна British American Tobacco (Велика Британія), %	19,23	20,22	20,25	20,50	26,75	24,77
2. ПрАТ "ФІЛІП МОРРІС УКРАЇНА" (у 2014 р. ПАТ, далі з 2016 – РМУ) Philip Morris (Швейцарія), %	33,34	31,52	29,85	32,27	32,35	21,02
3. ПАТ "ДЖЕЙ ТІ ІНТЕРНЕСНЛ УКРАЇНА" (до 2014 р.-ПрАТ), %	26,07	31,33	30,72	28,87	25,53	21,72
4. ПрАТ "ІМПЕРІАЛ ТОБАККО ПРОДАКШН Україна" (у 2014 ПАТ, з 2015 ПрАТ), %	19,51	18,03	18,29	18,12	14,64	15,89
Загальний обсяг виробництва на території України, млрд.шт.	93,9	86,132	86,019	92,9	98,2	92,1
Капітальні інвестиції (%)	106,5	99,5	88,9	75,9	118,0	122,1

Джерело: підраховано автором за інформаційними джерелами [2; 6; 19; 20]

фактура (ТЗОВ «Львівська тютюнова фабрика»), ООО «Феодосійська тютюнова фабрика», ДЧ «Тютюнова компанія «Хамадей» у 2012–2016 рр. виробляють лише 0,5% від загальної кількості тютюнової продукції по Україні.

Станом на 2017 рік доля компаній на українському ринку змінилася: ПрАТ «Імперіал Тобако Продакшн Україна» – зменшилась на 3,6%, ПрАТ «Філіп Морріс Україна» – зменшилась на 12,3%, ПАТ «Джей ті Інтернешнл Україна» – зменшилась на 4,4%, British American Tobacco – збільшилась на 5,5%. Тобто в процесі конкурентної боротьби між основними гравцями ринку, які займають ті ж позиції і на світовому ринку, відбувається передел влади.

На ринку з'являються нові гравці. Такі компанії як ТОВ «Винниківська тютюнова фабрика», ТОВ «Діана-АС», ТОВ «Компанія «Кафрун» (з 2015 р.), ТОВ «Вікторія Ленд», ТОВ «Султан Табак», ТОВ «Глобал Тобако Інтернешнл», ТОВ «Ферментаційний завод № 1» (з 2016 р.), ТОВ «Юнайтед Табак», ТОВ «Спектрум Європа», ТОВ «Амарен» (з 2017 р.), ТОВ «Охтирська тютюнова компанія» (з 2018 р.) порівняно нещодавно розпочали виробництво незначного обсягу тютюнової продукції, Проте вважати їх повноцінними конкурентами існуючих лідерів ринку іще не доцільно.

Загалом аналіз ринку тютюнових виробів, відповідно до статистичних показників, проілюстрував збільшення попиту на продукцію з 2012 року при зниженні доходів і чисельності населення.

Основним із заходів державного регулювання, що впливає на ринок тютюнових виробів, є акцизи. На початку 2016 року підвищення акцизів на алкогольні і тютюнові вироби зумовило зниження обсягів реалізації і виробництва основних видів цієї категорії товарів. Збільшення акцизного податку, призвело до підвищення роздрібною ціни тютюнових виробів і зростання надходжень до бюджету країни. Частка податків (у тому числі акцизного податку) у ціні реалізації сигарет в Україні є досить високою. Надходження від тютюнових акцизів у 2017 році, за даними Державної казначейської служби України, на 20% більше, ніж у 2016 році у зв'язку з підвищенням акцизу на тютюнові вироби з 1 січня 2017 року. Проте, низький, порівняно з країнами ЄС, абсолютний рівень податку на тютюнову продукцію в Україні пояснюється, головним чином, низькою базою оподаткування. На думку фінансистів, збалансованість акцизних надходжень оптимізує обсяги податкових надходжень. Гармонізація ставок акцизного податку надасть можливість спростити управління ними, змен-

шить диференціацію цін на тютюнові вироби та зменшить споживання дешевого тютюну. Роздрібна ціна реалізації сигарет в Україні є значно нижчою (в 2-6 разів) у порівнянні з країнами Європейського союзу. Це обумовлено соціальним становищем – низьким рівнем доходу населення та максимальною роздрібною ціною продажу тютюнових виробів. За статистичними показниками, з пачки сигарет українці сплачували в 2017 році – 8,9 грн. акцизу, у 2018 році сплачують – 15,46 грн., 2019 р. – 18,55 грн., а в 2024 р. акциз зростає до 46,17 грн.

До основних тенденцій, які притаманні українському ринку тютюнової продукції через невиважену податкову політику щодо обкладання акцизом, слід віднести також зменшення обсягів вітчизняного виробництва і зростання частки тінювого сектору. За даними Державної служби статистики України обсяг виробництва тютюнової продукції (сигарет, що містять тютюн або суміш із заміниками тютюну) в Україні у 2017 році зменшився на 6,2%, ніж у 2016 році. Також, обсяг виробництва тютюнової продукції у 2018 році склав 19,8 мільярда штук, що в порівнянні з січнем-квітнем 2017 року зменшилося на 29,2%. Проте, загальний обсяг тютюнової продукції в порівнянні з 2012 роком у 2016 році збіль-

шився на 4,4 млрд. од. та зменшився у 2017 році в порівнянні з 2016 роком на 6,1 млрд. од.

Слід зазначити, що з точки зору соціальної відповідальності бізнесу посилене державне втручання досліджуваного елемента приватного сектору ефективне. Адже, як зазначалося вище тютюн та тютюнові вироби відносяться до недостойних благ, бо викликають залежність і наносять шкоду здоров'ю не лише безпосередніх споживачів, але й оточуючих. Дослідники реалізації політики контролю над тютюном зазначають, що саме «цінові й податкові заходи є ефективним і важливим засобом скорочення споживання тютюну різними групами населення, особливо молоддю» [7, с. 24]. А тенденції до скорочення виробництва тютюнових виробів це підтверджують.

Висновки. Отже, аналіз тенденцій розвитку тютюнових підприємств доводить дієвість і необхідність інструментів державного регулювання приватного сектору України. Як результат – конкурентоздатний та регульований ринок тютюнових виробів в Україні, який розвивається у загальноєвропейських тенденціях.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у аналізі державного регулювання інвестиційної діяльності на ринку тютюнових виробів і розробку власного бізнес-проекту.

Список літератури:

1. Буравльов Л.О. Механізми державного регулювання приватного сектору в галузі охорони здоров'я України / Київ – 2010. URL: <https://mydisser.com/en/catalog/view/7641.html> (дата звернення: 21.11.2018).
2. Виробництво окремих видів промислової продукції за 2011–2016 роки (за даними Держстату України). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.06.2018).
3. Вілкул Ю.Г. Ринкова економіка і держава (макроекономічний аспект): навч. посіб. Кривий Ріг: Мінерал, 2003. 541с.
4. Дейнес Л.В., Шелудько Е.І. Харчова промисловість України: ефективність використання виробничих ресурсів і кадрового потенціалу / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2013. 120 с.
5. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ: Кондор, 2006. 355 с. URL: <https://www.twirpx.com> (дата звернення: 13.10.2018).
6. Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності; інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України у 2012–2016 роках: експрес-випуск. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.09.2018).
7. Красовський Т. І., Андреева К. С., Скіпальський А. П. На що спрямувати політику контролю над тютюном в Україні (Policy Paper) / Європейський інформаційно-дослідницький центр. Київ, 2015. 40 с.
8. Мацік Т.Ю., Мишко О.В. Вплив експансії іноземних ТНК на українську економіку. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/10april2015/04.pdf> (дата звернення: 15.11.2018).
9. Мочерний С.В. Економічна теорія: посібник. – Київ: Академія, 2003. 656 с.
10. Онищенко В.В. Державне регулювання та підтримка венчурного підприємництва в процесі розвитку економіки. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npndfi_2014_4_9.pdf (дата звернення: 13.10.2018).
11. Петрук Т. Державне регулювання приватних навчальних закладів в Україні та за кордоном. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecan_2012_11\(3\)_76.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecan_2012_11(3)_76.pdf) (дата звернення: 10.10.2018).
12. Питома вага державного сектору в економіці: Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&tag=UpravlinniaDerzhavnimSektoromEkonomikiIs> (дата звернення: 21.11.2018).
13. Поліщук Г.О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. Pressing problems of public administration. 2017. 1(51). С. 1-9.
14. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році: Закон України від 07.12.17 р. № 2245-VIII. URL: <https://vobu.ua/ukr/documents/item/zakon-ukrainy-ot-07-12-17-g-2245-viii> (дата звернення: 21.11.2018).
15. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 25.04.2018 р. 2376-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.10.2018).
16. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 р. № 641-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80> (дата звернення: 15.11.2018).
17. Стеченко Д. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 271 с.
18. Шелл Р. Установи свої правила, інакше это сделает конкурент. Москва: Изд. дом «Секрет фирмь», 2005. 301 с.
19. Фіскальна служба. Офіційний портал: Додаткові матеріали. URL: <http://sfs.gov.ua/dovidniki-reestri-perelik-reestri/151988.html> (дата звернення: 15.11.2018).
20. Smida. URL: <https://smida.gov.ua/> (дата звернення: 15.11.2018).